

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2023.16>**В. М. Сосенко**

аспірант кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
orcid.org/0000-0001-9088-7044

СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПЕРВИННОМУ ФІНАНСОВОМУ МОНІТОРИНГУ

Статтю присвячено дослідженню кола суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу у первинному фінансовому моніторингу, що виступають першою ланкою у протидії (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення яка вступає у безпосередні відносини з особами, що зацікавлені у легалізації коштів здобутих злочинним шляхом. Встановлено багаторівневість, всеохоплюючий характер та універсальність системи фінансового моніторингу та, відповідно, системи реалізації ризик-орієнтованого підходу. Досліджено, що суб'єкт первинного фінансового моніторингу – визначений та уповноважений державою суб'єкт права який вживає сукупність заходів які спрямовані на виконання встановлених законодавством вимог щодо запобігання та протидії вчиненню за його допомогою (використовуючи його діяльність) будь-яких дій пов'язаних із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких доходів чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само з набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом. Визначено суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу у первинному фінансовому моніторингу, та те, що коло таких суб'єктів є широким за своїм складом, що утворює його базу правосуб'єктність, разом з тим кожен окремих такий суб'єкт через здатність виступати суб'єктом права у визначеному виді здійснюваної ним діяльності має конкретні ознаки, що індивідуалізують його як самостійного суб'єкта. Встановлено, що здійснення первинного фінансового моніторингу є родовою ознакою таких суб'єктів, безпосереднє вжиття заходів з протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в галузі власної діяльності виступають індивідуальними ознаками відповідного суб'єкта. Здійснено класифікацію суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу та визначено їх функції. Окреслено напрямки подальших наукових досліджень щодо взаємодії між суб'єктами реалізації ризик-орієнтованого підходу та дослідження їх правового статусу.

Ключові слова: ризик-орієнтований підхід, протидія відмивання коштів, первинний фінансовий моніторинг, суб'єкти первинного фінансового моніторингу, управління ризиками легалізації.

Sosenko V. M. ENTITIES OF IMPLEMENTATION OF THE RISK-BASED APPROACH IN PRIMARY FINANCIAL MONITORING

The article is devoted to the study of the range of entities implementing the risk-based approach to primary financial monitoring, which act as the first link in the fight against legalization of proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction, and which enter into direct relations with persons interested in legalization of proceeds of crime. The article is determined the multilevel, comprehensive and universal nature of the system of financial monitoring and, accordingly, of the system of implementation of the risk-based approach. It is examined that the subject of primary financial monitoring is a entity defined and authorized by the state, which takes many measures aimed at fulfilling the requirements established by law to prevent and counteract the commission with its help (using its activities) of any actions related to the performance of a financial transaction or transaction with the proceeds of crime, as well as the commission of actions aimed at concealing or disguising the illegal origin of such income or possession of such income, rights to such income, sources of income. The article is identified the entities implementing the risk-based approach to primary financial monitoring and shows that the range of such entities is broad, which makes up their basic legal personality, and at the same time, each individual such entity, due to its ability to act as a subject of law in a particular type of activity carried out by it, has specific features that individualize it as an independent entity. The article is states that primary financial monitoring is a general feature of such entities, and direct measures against legalization (laundering) of proceeds of crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction in the sphere of their own activities are individual features of the respective entity. It is noted the variety of entities implementing the risk-based approach is specified, such entities are classified and their functions are defined. The article defines the directions of further scientific research on the interaction between the subjects of the implementation of the risk-based approach and their legal status.

Key words: risk-based approach, anti-money laundering, primary financial monitoring, entities of primary financial monitoring, legalization risk management.

Постановка проблеми. Протидія (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є важливою

складовою забезпечення економічної безпеки держави, що як ніколи постає актуальною враховуючи євроінтеграційні процеси та запроваджений правовий режим воєнного стану. Здійснен-

ня ризик-орієнтованого підходу в сфері протидії (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на рівні первинного фінансового моніторингу формує ряд правових відносин що є різноманітними за своїм суб'єктним складом, однак об'єднані родовим поняттям здійснення заходів фінансового моніторингу. Дослідження суб'єктного кола у відносинах реалізації ризик-орієнтованого підходу є актуальним через специфіку правового статусу кожного окремого суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії відмиванню коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення становило предмет дослідження таких вчених, як О.М. Бережний, О.А. Вавдійчик, В.В. Вітлінський, О.О. Глуценко, С.В. Діденко. У правовій науці сфера фінансового моніторингу є предметом дослідження таких вчених, як Першин В.Г., Уткіна М.С. Водночас реалізація ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії відмивання коштів у правовій доктрині є малодослідженою категорією та перебуває в стані формування.

Формулювання цілей статті. Публікація має на меті дослідити коло суб'єктів здійснення ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на рівні первинного фінансового моніторингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Належний рівень регулювання системи управління ризиками та ефективна, координована й кооперована реалізація ризик-орієнтованого підходу суб'єктами нагляду та суб'єктами первинного фінансового моніторингу на кожній ділянці фінансового ринку, ринку капіталу, забезпечує формування стійкої та безпечної фінансової системи. Автор погоджується з твердженням, що суб'єктний склад первинного фінансового моніторингу є важливим об'єктом науки адміністративного права та фінансового права, а його правовий аналіз дозволяє дослідити первинний фінансовий моніторинг з позицій реалізації публічно-правових функцій та ефективності такого роду діяльності [1, с. 53].

Загальноприйнятним є те, що відповідно до чинного законодавства система протидії легалізації становить собою дворівневу структуру, що зумовлено тим, що система фінансового моніторингу складається із двох рівнів – первинного та державного фінансового моніторингу [2, с. 76]. Водночас автор схильний розглядати систему фінансового моніторингу як багаторівневу

інституцію, що включає в себе: 1) Міжнародний рівень – міжнародні організації та їх держави учасники: Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей (FATF); 2) Регіональний рівень – рівень регіональних міждержавних організацій: Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії легалізації доходів і фінансування тероризму (MONEYVAL), Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму (EAG), Азійсько-Тихоокеанська група боротьби з відмиванням коштів (APG), Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів держав Близького Сходу та Північної Африки (MENAFATF) тощо; 3) Внутрішньодержавний рівень – суб'єкти державного фінансового моніторингу та спеціально уповноважений орган з питань фінансового моніторингу; 4) Рівень суб'єктів первинного фінансового моніторингу – який варто розглядати, як сукупність галузевого рівня суб'єктів (групи суб'єктів окремого ринку фінансових послуг або групи, що регулюються спільним суб'єктом державного фінансового моніторингу) та мікрорівня (особи, що здійснюють свою діяльність самостійно без створення юридичних осіб). Така багаторівневність відображає всеохоплюючий характер та універсальність, як самої системи фінансового моніторингу, так і системи реалізації ризик-орієнтованого підходу. Для цілей цього дослідження до розгляду візьмемо внутрішньодержавний рівень та рівень суб'єктів первинного фінансового моніторингу України, що є невідривним від всієї системи фінансового моніторингу, оскільки на міжнародному рівні встановлено, що до фінансових установ та нефінансових установ і професій повинна встановлюватися вимога вживати відповідних заходів з метою визначення, оцінки та розуміння своїх ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму (для клієнтів, країн або географічних територій; а також товарів, послуг, операцій або способів надання/отримання послуг) [3, с. 31-32]. Симбіоз всіх рівнів системи фінансового моніторингу забезпечує належний рівень досягнення мети – протидії відмиванню коштів. Ще одним прикладом такої взаємодії є нормативне встановлення, що ризик-орієнтований підхід передбачає узгодження заходів реагування наглядових органів з оцінюваними ризиками, він надає наглядовим органам змогу розподіляти обмежені ресурси для ефективного зниження рівня встановлених ризиків відмивання коштів, що гармонізовано з національними пріоритетами [4, с. 5]. При цьому під ефективною системою ризик-орієнтованого нагляду розуміється, що наглядовий орган визначає, оцінює та розуміє ризики відмивання коштів/фінансування тероризму, які існують у секторі(-ах) та суб'єктів, на які поширено його наглядову діяльність, а також постійно й ефек-

тивно знижує рівень таких ризиків [4, с. 11]. Ризик-орієнтований підхід у наглядовій діяльності надає змогу наглядовим органам розподіляти їх ресурси та увагу відповідно до виявлених ризиків. Наглядові органи повинні розробляти та впроваджувати ризик-орієнтовані наглядові стратегії із використанням інформації, отриманої під час процесу оцінки ризиків [4, с. 25].

Ризик-орієнтований підхід має бути пропорційний характеру та масштабу діяльності суб'єкта первинного фінансового моніторингу [5], що обумовлено правовою презумпцією ризику, в розумінні наявності заздалегідь передбаченої ризиковості певного виду відносин (господарської діяльності, послуг) та обсягів їх здійснення. Реалізація ризик-орієнтованого підходу покладена на рівні первинного фінансового моніторингу на його суб'єктів, що є суб'єктами права та наділені відповідною правосуб'єктністю. Категорією «суб'єкт права» на сучасному етапі позначається абстрактний, проте персоніфікований та наділений волею соціальний діяч, який співвіднесений із правом як із доступним йому ресурсом та, одночасно з цим, соціальним регулятором його поведінки [6, с. 114], особа, чиєю свідомістю та діяльністю створюється, діє право, чії ідеали та намагання реалізуються у праві [7, с. 37-38], окрім цього, особа, яка визнана суб'єктом права, є пов'язаною загальним родовим зв'язком, який поєднує її зі всією системою правопорядку, з іншими суб'єктами [8, с. 137]. Останнє твердження об'єктивно ілюструє зв'язок суб'єктів фінансового моніторингу у загальній системі управління ризиками. Водночас з тим, такий суб'єкт первинного фінансового моніторингу виступає суб'єктом ризику, тобто особою, яка зацікавлена в результатах впливу на об'єкт і має необхідний обсяг повноважень щодо такого впливу, що охоплюються загальною правосуб'єктністю або можуть потребувати спеціального її встановлення (набуття) [9, с. 369]. Окрім цього, суб'єкт первинного фінансового моніторингу виступає учасником правовідносин. Правова наука визначає, що учасник правовідносин відрізняється від суб'єкта права тим, що лише певний фрагмент правосуб'єктності останнього, заданої об'єктивним правом, втілюється учасником у розгорнутих в часі та просторі правовідносинах у вигляді їх змісту (сукупності суб'єктивних прав та обов'язків, які реалізуються у межах конкретної правової трансакції) [6, с. 117], і в цьому розумінні суб'єкт реалізації ризик-орієнтованого підходу, безпосередньо здійснює всі заходи, що складають зміст ризик-орієнтованого підходу вступаючи у відносини з надання власної послуги, що є основним видом його діяльності. При цьому суб'єкт державного фінансового моніторингу, що виступає його регулятором стимулює та формує

реалізацію ризик-орієнтованого підходу шляхом здійснення відповідного нагляду.

Автор не погоджується з думкою, що виходячи із повноважень суб'єктів первинного фінансового моніторингу, їх функцій в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів пропонується суб'єктом первинного фінансового моніторингу розуміти лише вповноважені організації, які безпосередньо здійснюють фінансовий (обов'язковий та внутрішній) моніторинг, а саме постійне спостереження за клієнтами й операціями на предмет виявлення клієнтів і операцій, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму [10, с. 108]. Та вважає, що дефініція «суб'єкт первинного фінансового моніторингу» є глибшою за змістом. Суб'єкт первинного фінансового моніторингу – визначений та уповноважений державою суб'єкт права який вживає сукупність заходів які спрямовані на виконання встановлених законодавством вимог щодо запобігання та протидії вчиненню за його допомогою (використовуючи його діяльність) будь-яких дій пов'язаних із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскування незаконного походження таких доходів чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само з набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом. Суб'єкт первинного фінансового є першою ланкою у протидії яка вступає у безпосередні відносини з особами, що зацікавлені у легалізації коштів здобутих злочинним шляхом.

Суб'єкт практичної реалізації ризик-орієнтованого підходу завжди є тотожним суб'єкту фінансового моніторингу на первинному рівні. Суб'єкт реалізації ризик-орієнтованого підходу на рівні первинного фінансового моніторингу це особа, що в межах здійснення заходів фінансового моніторингу наділена суб'єктивними правами та несе юридичні обов'язки, щодо ужиття заходів управління ризиками відмивання коштів з метою мінімізації або недопущення таких ризиків. Суб'єкт реалізації ризик-орієнтованого підходу на рівні первинного фінансового моніторингу – суб'єкт права, що виступає суб'єктом ризику, наділений відповідною правосуб'єктністю та вступає в правові відносини управління ризиками під час надання характерного для нього виду послуг.

Суб'єкт реалізації ризик-орієнтованого підходу на рівні первинного фінансового моніторингу наділений специфічною правосуб'єктністю, яка не зводиться просто до здатності мати й реалізувати права, виконувати обов'язки та нести відповідальність, а формується в наслідок реально

присутньої сукупності прав і обов'язків реалізація яких забезпечена та гарантована звільненням від відповідальності за шкоду, заподіяну у зв'язку з виконанням обов'язків щодо проведення фінансового моніторингу у межах та у спосіб, що передбачені законодавством. Таке гарантування закріплене на законодавчому рівні у вигляді окремого принципу на якому ґрунтується запобігання та протидія.

Термінологічно якісним є іменування суб'єктів реалізації ризик орієнтованого підходу в розрізі понятійного апарату Директиви європейського парламенту і ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму – «зобов'язані особи» [11], що одразу фіксує невідривність обов'язку протидії відмиванню коштів та управління ризиками легалізації. Вказана Директива визначає перелік таких осіб, та не робить його виключним.

Враховуючи національні правові особливості та процес адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) в Україні сформувалося коло суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу. Так, Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та нормативно-правові акти України відповідних регуляторів визначають суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу, що реалізують ризик-орієнтовний підхід та наводяться автором за переліком відповідно до взаємодії між рівнями державного та первинного фінансового моніторингу:

1) Національний банк України – банки [12], страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи (крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії здійснюються іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу); платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем, які надають фінансові послуги на підставі відповідних ліцензій чи реєстраційних документів; оператори поштового зв'язку; інші установи, які надають послуги з переказу коштів та здійснення валютних операцій; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України, інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги [13] – лізингодавці;

2) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної

політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення – Міністерство фінансів України [14] – суб'єкти аудиторської діяльності; бухгалтери; суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування; суб'єкти господарювання, що надають посередницькі та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій з нерухомим майном; суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них; суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри; суб'єкти господарювання, які провадять торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності [15];

3) Міністерство юстиції України – адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які провадять адвокатську діяльність індивідуально; нотаріуси; суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги; особи, які надають послуги із утворення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами [16].

4) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – професійні учасники організованих товарних ринків; установи накопичувального пенсійного забезпечення; управителі фондів фінансування будівництва/фондів операцій з нерухомістю; професійні учасники ринків капіталу, включаючи Центральний депозитарій цінних паперів [17];

5) Міністерство цифрової трансформації – постачальники послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів [5] (після набрання чинності Законом «Про віртуальні активи» забезпечення та здійснення в межах своїх повноважень контролю за виконанням учасниками ринку віртуальних активів законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом буде здійснювати Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [18]).

Кожна з груп наведених суб'єктів первинного фінансового моніторингу здійснюючи заходи з реалізації ризик-орієнтованого підходу в межах надання послуг мають проблемні питання, що виникають, в тому числі, через специфіку їх правового статусу. Так, суб'єкти державним регулятором стосовно до яких виступає Національний банк України попри певну видову спільність діяльності, а саме надання фінансових послуг обмежені в обміні інформацією, що є таємницею фінансового моніторингу, між собою, зокрема, обмін інформацією можливий у випадках, пов'язаних з одним

і тим самим клієнтом та однією і тією самою фінансовою операцією, що передбачає участь двох або більше суб'єктів первинного фінансового моніторингу, за умови, що такі суб'єкти первинного фінансового моніторингу є суб'єктами одного виду та виконують однакові вимоги щодо захисту інформації з обмеженим доступом [5]. Приналежність до певного виду суб'єктів первинного фінансового моніторингу при цьому не визначається нормотворцем. Подальшого дослідження правовою наукою потребує порядок взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу між собою під час здійснення заходів належної перевірки клієнтів, управління ризиками легалізації коштів

Постійно триває дискусія, щодо забезпечення гарантованої професійної таємниці відповідними суб'єктами первинного фінансового моніторингу, зокрема колізія між збереженням адвокатської і нотаріальної таємниці та необхідністю інформувати уповноважений орган про низку операцій своїх клієнтів [19, с. 57]. Важко погодитись з позицією деяких авторів, що виконання адвокатом своїх зобов'язань, відповідно до законодавства у сфері відмивання коштів і фінансування тероризму, застосування цивільно-правової відповідальності до адвокатів за порушення вимог первинного моніторингу, зміст оформлених законодавцем обов'язків не тільки свідчить про перешкоджання діяльності адвокатів через створення додаткових бюрократичних перепон, але може і суттєво ускладнити налагодження між адвокатом та клієнтом довірливих робочих відносин, тим більше, що в основу зобов'язань адвоката законодавець закладає функцію стеження за клієнтом та навіть підозри, що взагалі перекреслює презумпцію невинуватості останнього [20, с. 21]. Зокрема тому, що Європейським судом з прав людини в справі «Мішо проти Франції» (Michaud v. France, No. 12323/11) рішенням встановлено, що адвокати підпадають під обов'язок повідомляти про підозру лише у двох випадках: 1) коли в рамках професійної діяльності вони беруть участь від імені і за рахунок клієнта в угодах щодо фінансів або нерухомості або діють як довірителі; 2) коли в рамках професійної діяльності вони допомагають клієнту у підготовці або здійсненні трансакцій стосовно певних визначених операцій [21]. Законодавство закріплює що подання адвокатом в установленому порядку та у випадках, передбачених законом інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням адвокатської таємниці [22]. Реалізація ризик-орієнтованого підходу при наданні адвокатських послуг вимагається виключно

за встановленими законом випадками, зокрема якщо вони беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію щодо: купівлі-продажу нерухомості або управління майном при фінансуванні будівництва житла; купівлі-продажу суб'єктів господарювання та корпоративних прав; управління коштами, цінними паперами або іншими активами клієнта; відкриття та/або управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах; залучення коштів, необхідних для створення юридичних осіб та фондів, забезпечення їх діяльності або управління ними; створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами або іншими подібними правовими утвореннями [5].

Наявність можливого конфлікту інтересів між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та їх клієнтами є негативним фактором у сфері управління ризиками відмивання коштів. Наприклад, суб'єкти бухгалтерської та аудиторської діяльності можуть мати значний конфлікт інтересів. Він полягатиме у тому, чи виконуватимуть вони законодавство на шкоду своїм фінансовим інтересам та вигідним умовам праці з роботодавцями й клієнтами, що її оплачують [23, с. 50].

Суб'єкти господарювання, які здійснюють торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності віднесено до суб'єктів первинного фінансового моніторингу, оскільки легше вчинити злочини з відмивання коштів через мистецтво, ніж через інші товари, так як такий ринок має специфічні методи торгівлі, які відрізняють його від інших секторів. Окрім того, мобільність об'єктів мистецтва має конкретні наслідки для відмивання коштів та злочинів, вчинених за допомогою мистецтва, загалом [24, с. 34]. Правові відносини з купівлі-продажу культурних цінностей можуть виступати об'єктом ризику, зокрема з врахуванням особливостей ціноутворення на такі предмети та ситуативність їх вартісної оцінки, адже статочну ціну предмета мистецтва встановити неможливо. Особливо важно визначити вартість предмету при аукціонному продажі [25, с. 75], що також визначає специфіку діяльності таких суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Наведене ілюструє, що коло суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу є широким за своїм складом, що утворює його базову правосуб'єктність, разом з тим кожен окремий такий суб'єкт через здатність виступати суб'єктом права у визначеному виді здійснюваної ним діяльності має конкретні ознаки, що індивідуалізують його як самостійного суб'єкта. Здійснення первинного фінансового моніторингу є родовою ознакою таких суб'єктів, безпосереднє ж вжиття заходів з проти-

дії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в галузі власної діяльності виступають індивідуальними ознаками відповідного суб'єкта. Додаткового дослідження потребує співвідношення правового статусу суб'єкта надавача послуг та його статусу як суб'єкта реалізації ризик-орієнтованого підходу.

Будь-якого суб'єкта характеризують функції, що йому притаманні, суб'єкти реалізації ризик-орієнтованого підходу не є виключенням. Можливо визначити наступні функції: методологічна (реалізується шляхом дослідження клієнтів, відносин з ними через пізнання суті та мети їх діяльності), системотворча (реалізується шляхом формування бази знань про клієнтів та їх операції з розподілом їх за присвоєним відповідним рівнем ризику), контрольна (реалізується шляхом здійснення перевірки операцій та зіставлення з можливостями клієнта для їх проведення), превентивна (реалізується шляхом вжиття заходів попередження можливості відмивання коштів тощо).

Узагальнено суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу можна розділити на дві окремі групи, беручи за критерій вид надання послуг які вони здійснюють. Так, до першої групи варто віднести тих суб'єктів, що здійснюють безпосередні операції з активами (банки та небанківські фінансові установи, платіжні організації тощо), а до другої – суб'єктів, що супроводжують опосередковано проведення операцій з активами (суб'єкти аудиторської діяльності, адвокати, бухгалтери тощо), тобто спеціально визначені суб'єкти.

За критерієм побудови системи внутрішніх документів з питань управління ризиками легалізації коштів суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу можна класифікувати як: 1) суб'єкти, що розробляють, впроваджують та оновлюють внутрішні документи з питань управління ризиками та 2) суб'єкти, що не формалізують процеси управління ризиками у вигляді окремих внутрішніх документів (такими є спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу, що провадять свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи).

За організаційно-правовою формою ведення діяльності: 1) юридичні особи; 2) групи юридичних осіб; 3) особи, що здійснюють свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи. За структурою побудови: прості (ті що здійснюють діяльність одноособово та управляють ризиками виходячи із власного досвіду та знань; юридичні особи з формалізованою системою управління ризиками) та складні (група юридичних осіб з єдиною для всіх суб'єктів групи формалізованою системою управління ризиками). За рухом активів у операції: 1) суб'єкт, що обслуговує ініціато-

ра операції; 2) суб'єкт – посередник з проведення операції (що не надає послуги, а ні ініціатору, а ні отримувачу безпосередньо); 3) суб'єкт, що обслуговує отримувача за операцією.

Висновки. Суб'єкт реалізації ризик-орієнтованого підходу на рівні первинного фінансового моніторингу – суб'єкт права, що виступає суб'єктом ризику, наділений відповідною правосуб'єктністю та вступає в правові відносини управління ризиками під час надання характерного для нього виду послуг. Такий суб'єкт наділений специфічною правосуб'єктністю, яка не зводиться просто до здатності мати й реалізовувати права, виконувати обов'язки та нести відповідальність, а формується в наслідок реально присутньої сукупності прав і обов'язків, реалізація яких забезпечена та гарантована звільненням від відповідальності за шкоду, заподіяну у зв'язку з виконанням обов'язків щодо проведення фінансового моніторингу у межах та у спосіб, що передбачені законодавством. Коло суб'єктів реалізації ризик-орієнтованого підходу є широким за своїм складом, що утворює його базову правосуб'єктність, разом з тим кожен окремий такий суб'єкт через здатність виступати суб'єктом права у визначеному виді здійснюваної ним діяльності має конкретні ознаки, що індивідуалізують його як самостійного суб'єкта. Здійснення первинного фінансового моніторингу є родовою ознакою таких суб'єктів, безпосереднє ж вжиття заходів з протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, в галузі власної діяльності виступають індивідуальними ознаками відповідного суб'єкта.

Література

1. Першин В. Г. Суб'єктний склад первинного фінансового моніторингу: правовий аналіз / В. Г. Першин // Публічне право. – 2019. – № 4. – С. 47-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2019_4_7.
2. Уткіна М.С. Правовий статус суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Правові горизонти / Legal horizons, 2020 с. 73-77 DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i23.p73>
3. Рекомендації FATF міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення методологія з оцінки технічної відповідності рекомендаціям FATF та ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму правила та процедури 5-го раунду взаємних оцінок комітетом MONEYVAL. FATF., EUACI, 2018. 260 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>
4. FATF. Керівництво із застосування ризик-орієнтованого нагляду, FATF, Париж, 2021. 101 с. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9A%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%>

BE_FATF_%D1%96%D0%B7_%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA_%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%83.pdf

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

6. Січевлюк В. А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади): монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. 462 с. http://idpnan.org.ua/files/2020/sichevlyuk_v_a_evolyuciya_kategorij_pravova_subktnist_teoretiko-prikladni_zasadi_monografiya.pdf

7. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства / М. Хаустова // Вісник Академії правових наук України. Х. : Право, 2009. № 3(58). С. 29-38.

8. О. Донченко, Т. Грекул-Ковалик. Правосуб'єктність як формальна властивість суб'єкта права. Юридичний вісник. 2022. № 2. С. 131-138.

9. Великанова М.М. Ризик в цивільному праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 378 с.;

10. Борець М. В. Поняття і категорії у дослідженні питань з протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / М. В. Борець // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. К. : ІВЦ «Політехніка», 2013. № 1 (17). С. 105-109.

11. Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC: Directive of The European Parliament and of The Council of 20 May 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>

12. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, атвер. постановою Правління Національного банку України 19.05.2020 № 65, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

13. Положення про здійснення установами фінансового моніторингу. затвер. постановою Правління Національного банку України 28.07.2020 № 107 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#n22>

14. Положення про Міністерство фінансів України затвер. постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>

15. Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України, затвер. Наказом Міністерства фінансів України 22.12.2015 № 1160 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0063-16#Text>

16. Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України затвер. наказом Міністерства юстиції України 10 вересня 2021 року № 3201/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1210-21>

17. Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, затвер. рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 11 березня 2021 року № 176 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0532-21#Text>

18. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2074-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

19. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 457 с.

20. Максименцев М. Г., Максименцева Н. О. Проблеми застосування цивільно-правової відповідальності до адвоката як суб'єкта первинного фінансового моніторингу в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 4(39), 2021, с. 17-22 URL: <http://puuv.onua.edu.ua/index.php/puuv/article/view/907/1273>

21. The European Court of Human Rights (Fifth Section). CASE OF MICHAUD v. FRANCE (Application no. 12323/11) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22%5B%22001-115377%22%5D>

22. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

23. Лучко М. Фінансовий моніторинг у контексті бухгалтерської та аудиторської практики в Україні / М. Лучко // Галицький економічний вісник. Т. : ТНТУ, 2022. Том 77. № 4. С. 45-52 URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/40411/2/GEB_2022v77n4_Luchko_M-Financial_monitoring_in_the_45-52.pdf

24. Saskia Hufnagel, Colin King. Anti-Money Laundering Regulation and the Art Market. Legal Studies. 40. 10.1017/lst.2019.28. URL: https://www.researchgate.net/publication/339137006_Anti-Money_Laundering_Regulation_and_the_Art_Market

25. Дуденко Т. В. Загальна характеристика договору купівлі-продажу культурних цінностей. Права та інноваційне суспільство № 1 (12) 2019 URL: <https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Dudenko12.pdf>